

VZTAHY A ODPOVĚDNOST ZA BEZPEČNOST SPOJENÍ

S pojmem bezpečnost spojení se nesetkáváme poprvé. Je zabezpečována pomocí utajovacích zařízení. V současné době se vydává s působností pro celou ČSLA nový základní **spojovací předpis Bezpečnost spojení v ČSLA (Spoj-5-1)**. Tento nový normativní akt svým obsahem přesahuje rámec působnosti spojovacího vojska, a to především tím, že zahrnuje a normuje základní požadavky k **dodržování zásad bezpečnosti spojení** nejen spojovacími orgány, ale i veliteli a náčelníky. Kromě toho stanoví a diferencuje pojmy i obsah termínů, charakterizovaných jako bezpečnost utajeného a neutajeného spojení. Tento normativní akt je zpracován jako základní dokument v návaznosti na dokumenty štábu Spojených ozbrojených sil (pro oblast utajeného spojení) a předpisu Spojovací provozní řád ozbrojených sil ČSSR (Spoj-4-1) pro oblast neutajeného spojení.

Zákonitě došlo i ke vzniku definic těchto pojmů. Proto je **bezpečnost utajeného spojení** charakterizována jako komplex organizačních, technických a provozních opatření včetně pravidel vedení hovorů uživatelem, která jsou zaměřena na vytváření podmínek pro ochranu státního a služebního tajemství při používání spojovacích prostředků, určených k automatickému utajování informací.

Stejnou strukturu má i definice **bezpečnosti neutajeného spojení** s tím rozdílem, že veškerá opatření směřují k zajištění ochrany státního a služebního tajemství při používání spojovacích prostředků na neutajených spojích.

Z těchto základních formulací pak vyplývají příslušná opatření pro jednotlivé velitelské stupně i pro místa, ze kterých jsou kladené požadavky na bezpečnost spojení nejen zajišťovány, ale i plněny. Do tohoto procesu vstupují mimo spojovacích funkcionářů a obsluh spojovacích zařízení i všichni funkcionáři, kteří se přímo podílejí na vedení utajeného, ale především neutajeného provozu, funkcionáři, kteří se nepřímou podílejí na provozu tím, že připravují dokumenty rozličného charakteru a určení k jejich odeslání různými druhy spojovacích prostředků.

Jak při organizování stálého spojení v mírových posádkách, tak i při spojení mezi velitelskými stanovišti a spojovacími uzly v polní spojovací soustavě, jako společný rys vystupuje do popředí z provozního hlediska **rozsáhlá různorodost a počet předávaných informací všeho druhu**.

Provoz pomocí utajovaných zařízení je technickým uspořádáním a poskytovanou kryptologickou hodnotou zárukou, že pokud uživatelem nedojde k překročení povoleného stupně utajení při vysílání informací, je zajištěna záruka neprozrazení významu dané zprávy.

V současné době jsou používány utajovací zařízení s krátkodobým a dlouhodobým stupněm utajení (kryptologickou hodnotou). Jejich zasazení je závislé na velitelském stupni a důležitosti spoje, které tyto prostředky zajišťují. Stupeň utajení (kryptologickou hodnotu) tak především určují technické možnosti těchto zařízení. Zároveň je vždy zdůrazňováno obecné dodržování zásad utajení.

I když je požadavek dodržování zásad utajení, včetně jednoznačného stanovení obsahu tohoto pojmu v předpise Všeob-P-70/(práv.), charakterizován i v základních bojových řádech jako jeden z prvořadých pro řízení bojové činnosti, je stále více patrný rozdíl v přístupu k plnění tohoto požadavku, především funkcionáři druhů vojsk. V podmínkách působení dokonalých technických prostředků nepříteli, a to nejen k rušení našeho provozu, ale především ke zjišťování a vyhodnocování našich utajených i neutajovaných spojů, vysoce vzrůstá nárok na provozní kázeň, jako jednu ze základních podmínek pro omezení možnosti úniku informací.

Úloha spojovacích orgánů a obsluh spojovacích prostředků je limitována jednoznačně místem jejich zařazení ve spojovací soustavě daného velitelského stupně. K zamezení úniku informací a zvýšení stupně zajištění bezpečnosti spojení jsou přijímána organizační, technická a provozní opatření. V jejich rámci je organizována i kontrolní činnost včetně opatření k nápravě nedostatků způsobených obsluhami spojovacích prostředků i funkcionáři, kteří osobně vedou provoz.

Organizační opatření mohou zahrnovat:

- plánování a organizaci utajeného i neutajeného spojení, způsoby a prostředky, které zabezpečují maximální utajení a bezpečnost předávaných informací,
- operativní řízení prvků spojovací soustavy při zabezpečování utajeného a včasného předávání nejdůležitějších rozkazů a nařízení při velení vojskům,
- zjišťování všech porušení bezpečnosti spojení, režimu utajení a jejich zamezení (mj. i dodržování pravidel pro používání utajovacích zařízení, ostatních spojovacích prostředků a stanovených postupů při zacházení s utajovanými dokumenty),
- zpracování a uskutečňování opatření k omezení rozsahu předávaných informací vysláním sdělovacími kanály a omezení počtu osob, které smějí používat utajované i neutajované spoje,
- dodržování řádů, předpisů, služebních pomůcek, směrnic a pravidel, jež směřují k utajení rádiového vysílání,
- zjišťování možných cest úniku informací a demaskujících příznaků úniku ve spojovací soustavě a opatření k odstranění zjištěných nedostatků,
- plánování a dodržování všech požadavků bojového zabezpečení.

Široce se prolínají úkoly spojovacích orgánů, ale i orgánů druhů vojsk, které využívají k velení spojovací soustavy.

Ze základních technických opatření je možné kromě odborných úkolů spojovacích funkcionářů a jednotek ve vztahu k vševojskovým orgánům, vyjmout především součinnost v oblasti poskytnutí technického zabezpečení spojovacích pro-

středků (např. napájecími zdroji) k zajištění bezporuchového provozu, zabezpečení sjízdnosti přístupových cest pro spojovací prostředky na jejich předsunutá stanoviště apod.

Základní provozní opatření se v plné míře vztahují na funkcionáře, kteří osobně vedou provoz. Mezi tato opatření patří důsledné dodržování veškerých pravidel provozního řádu, používání správných volacích znaků, provozních rčení a adres, dodržování postupu při obsluze, aj.

Na přípravě zpráv, sdělení a dokumentů k odeslání spojovacími prostředky i ostatních úkonech, které souvisí s provozem, se podílejí výraznou měrou funkcionáři různých velitelských stupňů. Ať se již jedná o stálé spojení mezi mírovými posádkami, anebo o spojení mezi velitelskými stanovišti v polní spojovací síti, jsou narušovány zásady bezpečnosti spojení příslušníky druhů vojsk, kterým jsou přidělovány spojovací prostředky, nebo kteří mají spojovací prostředky ve své přímé podřízenosti.

Kontrolní činnost v oblasti dodržování zásad provozu se spojovacími prostředky jednoznačně prokazuje, že část funkcionářského kádru se stále dopouští závažných porušení (při vedení osobních hovorů, řízení boje). Předpis Spoj-4-1 jednoznačně stanoví, které údaje je možné při rádiovém provozu vysílat otevřeně a které je nutné vždy zakódovat. Není dovoleno používat žádné jiné způsoby kódování, než ty, které jsou stanoveny příslušnými dokumenty a přesto se stále objevují snahy o různé způsoby „kódování“. Někteří naši velitelé kromě podceňování nepřítelů si vůbec neuvědomují, že takovými postupy mimo zjevného prozrazení utajované skutečnosti prozrazují i něco o svém charakteru. Stejně tak používají v široké míře i různé charakteristické výrazy, které umožňují identifikovat spojovací prostředek daného druhu vojska či velitelského stupně.

Takové a další způsoby nerespektování trvale platných zásad provozu na spojovacích pojítkách výrazně snižují dodržování požadavků utajeného velení.

Velmi zakořeněným nešvarem funkcionářů štábů různých velitelských stupňů při přípravě zpráv k odeslání rádiovými spojovacími prostředky je skutečnost, že tyto zprávy jsou odesílány otevřeně (se zakódováním těch údajů, jež mají být zakódovány i v otevřeně vysílaných zprávách), nemají příslušnou doložku, jež opravňuje obsluhu spojovacího prostředku takovou zprávu vysílat.

Předpis Spoj-4-1 v čl. 19. stanoví, že na telegramech a zprávách předávaných spojovacími prostředky k odeslání v otevřené řeči musí být uvedena doložka – **odeslat otevřenou řečí**, kterou je žádoucí opatřit vlastnoručním podpisem odesílatele. **Bez této doložky nesmí být zpráva ani telegram převzat k odeslání**, tím méně odeslán.

Podle druhu vojska je dále rozlišeno, co je dovoleno nebo zakázáno vysílat.

Protože předpis Spoj-4-1 má neměnnou platnost, jak pro mír, tak i pro brannou pohotovost státu, stanoví předpis **Spoj-5-1 nově některé odlišnosti pro mír**, které se vztahují k objemu informací, jež **je možné vysílat otevřeně**, tedy neutajenými spojovacími kanály. Jsou to:

- smluvené signály k uvědomování o radioaktivním, chemickém a bakteriologickém zamoření a vzdušném nepříteli,
- varování před nebezpečnými přírodními jevy (silnými větry, uragány, bouřka-

mi, krupobitím, sněžením, sněhovými lavinami, zemětřesením, mlhou, povodněmi a zprávy o nezbytných opatřeních k zajištění bezpečnosti vojsk a techniky),

– hlášení o nenadálém napadení nebo zjištění nepřátelské činnosti (např. vzdušného výsadku, provokací v blízkosti státní hranice apod.), **je zakázáno vysílat otevřeně jakékoli údaje o smluveném (cvičném) nepříteli, jakož i vlastních záměrech při cvičeních vojsk a štábů.**

– pokyny k poskytnutí rychlé pomoci osobám, letounům (lodím) při nehodách, haváriích a katastrofách,

– jednorázové signály k přípravě vojsk a jejich uvedení do jednotlivých stupňů bojové pohotovosti,

– povely k řízení boje při taktických zaměstnáních, cvičeních útvarů a jednotek, k zabezpečení letů a navedení letounů, jestliže povely neobsahují žádné tajné údaje (tajnými údaji se rozumějí povely, jejichž utříděním a zevšeobecněním může dojít k vyjádření počtů a bojového složení útvarů a jednotek, jejich výzbroje a bojových možností charakteru řešených nebo následujících úkolů).

Nedostatky v provozu polních neutajených sítí a směrů jsou velice často odrazem neutajeného provozu stacionární spojovací sítě, především meziposádkové. Tento velmi rozšířený a namnoze automatizovaný telefonní (i dálkopisný) provoz je širokým zdrojem úniku utajovaných zpráv různého charakteru a stupně. Zejména automatizace telefonního provozu, která výrazně přispěla k jeho urychlení, je na druhé straně doslova zneužívána v denním styku k předávání informací, jež mají být předávány vzhledem ke svému charakteru pomocí utajené telefonní a telegrafní sítě.

Ve stálém telefonním provozu vzhledem k provozu v polních spojovacích sítích dochází k mnohonásobně intenzivnějšímu telefonnímu styku nejen vojáků z povolání, ale i občanských pracovníků. Zvyšuje se i podíl vojáků základní služby: část vyřizuje služební úkoly a také mají možnost přístupu ke koncovým telefonním stanicím, z nichž mnohé umožňují dálkové volby ve vojenské síti.

Z hlavních nedostatků při provozu na neutajených telefonních spojích je možné uvést:

● velký a často nekontrolovatelný počet osob, které mohou hovořit z dané koncové telefonní stanice,

● nekontrolovatelný přístup k přístrojům i mimo pracovní dobu přímo z pracoviště funkcionářů i vojáky základní služby. (při úklidu, práci na štábu bez dozoru, apod.),

● zřizování různých tzv. hovoren s přístroji, které nejsou pod kontrolou dozorních orgánů, nebo odpovědného příslušníka,

● možnost vstupu přímou volbou (bez účasti obsluhy) do dálkové telefonní sítě všemi účastníky bez omezení,

● možnost vstupu z dálkové volby do útvarových, respektive posádkových sítí a spojit se i s koncovými stanicemi, které jsou v mimopracovní době obsluho-

vány vojáky základní služby (dozorčí rot, parků, svobodáren, prodejních koutků apod.),

- možnost přímého vstupu (bez účasti ústředny) do civilní sítě ČSSR.

Některé z těchto nedostatků je možné řešit technickými úpravami oprávněnosti účastníků. Hlavní roli by ale měli mít (kromě spojovacích orgánů) i ostatní funkcionáři, zejména náčelníci štábů a pracovníci, kterým jsou koncové přístroje přiděleny. Výrazně může omezit toto zneužívání přísně dodržovaný režim práce štábů. Jde zejména o zamezení přístupu do místností bez kontroly. (Nejde však jen o vojáky základní služby.) Porušování zásad bezpečnosti spojení se dopouštějí i občanskí pracovníci, kteří např. nejsou seznámeni se zásadami utajení, nebo se tohoto porušování dopouštějí vědomě. Skutečností je, jak prokázaly výsledky kontrol, že **porušují stanovené zásady utajení naprosto otevřeným předáváním veškerých informací** o koncepční činnosti daného velitelského stupně s uváděním funkcí, hodností i jmen funkcionářů včetně jejich zamýšlené činnosti, a to bez jakýchkoli zábran. Tento nedostatek se projevuje i u části vojáků z povolání. Stává se, že funkcionáři předávají v neutajené síti otevřeně utajované zprávy s poznámkou, že daná zpráva bude ještě předána šifrovkou.

Takové způsoby porušení, kromě zjevného narušení zásad utajení a bezpečnosti spojení, svědčí o **bezstarostnosti některých funkcionářů, kteří si neuvědomují, že tímto postupem informují vlastně kohokoli o skutečnostech, jež mají být utajeny i uvnitř armády.** Pokud by tyto projevy nebyly výrazně omezeny, znamenalo by to přenášení nežádoucích praktik i do provozu v polních spojovacích sítích. A zde tento pokles ostražitosti má přímý důsledek v závažnosti prozrazovaných skutečností.

Proto je nezbytné výrazně zvýšit na neutajené telefonní síti ostražitost a **přísně dodržovat veškerá obecná pravidla pro vedení hovorů a přijmout opatření, která diferencují oprávněnost používání spojovacích prostředků.**

V úzké návaznosti na neutajené spojení se stále více projevuje porušování zásad bezpečnosti utajeného spojení i na utajených telefonních spojích polní spojovací soustavy, zejména při osobních hovorech funkcionářů rádiovými prostředky. Tyto prostředky mohou předávat maximálně **tajné informace.** A přesto v praxi někteří velitelé vševojskových útvarů a svazků při použití utajovacích zařízení fonického provozu při osobních hovorech **mluví prakticky bez omezení.** Kryptologická hodnota těchto prostředků je zpravidla nízká. Proto i zde nejde o nic jiného, než o porušení zásad bezpečnosti spojení nejvyššího stupně.

Nový předpis **Spoj-5-1** stanoví jednotlivé **kategorie porušování bezpečnosti spojení,** které rozlišuje podle stupně důležitosti zpráv:

- **1. kategorie,** porušení, která vedou k úniku utajovaných zpráv,
- **2. kategorie,** porušení, jež vedou k úniku ostatních zpráv, jejichž utříděním a zobecněním může nepřítel získat utajované informace,
- **3. kategorie,** porušení pravidel navazování spojení a vedení rádiového provozu i způsobu provozu spojovacích prostředků.

Obsah těchto tří kategorií porušení bezpečnosti spojení (BS) je obsáhlý. U **porušení BS 1. kategorie** půjde zejména o porušení zásad utajeného velení, organizace činnosti při přechodu vojsk do vyšších stupňů bojové pohotovosti, prozrazení dislokace vojsk, otevřených názvů útvarů, jejich předurčení, uvádění počtů, informace o přeskupování, stavu výzbroje, uvádění směrů a os přesunů i údaje o cílových prostorech.

Další skupiny porušení zásad BS tvoří nedodržení pravidel používání utajovacích zařízení a předávání tajných, přísně tajných telegramů a skutečností, nebo jejich částí, na neutajených spojovacích kanálech. Tyto skutečnosti uvádí příloha 5 předpisu Všeob-P-70/(práv.).

Z porušení bezpečnosti spojení 2. kategorie lze vyjmout následující skutečnosti: číslování vojenských útvarů (čísla polní pošty), dislokaci a otevřené označení útvarů, stav spojení míst velení, i neúplné údaje o počtech a stavu výzbroje, techniky a jednotek, jména, hodnosti a funkce generálů, vedení soukromých hovorů na neutajených rádiových, radioreléových a troposférických kanálech a neznalost zásad vedení provozu se spojovacími prostředky funkcionáři.

Tento výčet obecně formulovaných pravidel jednoznačně ukazuje na rozsah povinností každého uživatele spojovacího prostředku. Proto je znalost i zásady používání jednotlivých druhů spojovacích prostředků jednou ze základních povinností každého velitele i příslušníka štábu.

Charakteristickým nešvarem **dálnopisného provozu** stálé i polní dálnopisné sítě je předávání neúměrně dlouhých zpráv odesílaných jak klasickým dálnopisným provozem po vedení, tak i radiodálnopisem. Někteří funkcionáři nerespektují základní zásady provozu dle Spoj-4-1. Je to obdobné jako vedení nadměrně dlouhých hovorů na neutajených telefonních kanálech. Tím dochází k jejich zablokování pro důležitější zprávy, zahlcují se spoje. Hlavní příčinou je opět neznalost zásad. Zprávy jsou zpravidla stvrzeny podpisem nadřízeného. To mnohdy opravňuje odesílatele využít i vyšší stupeň pilnosti. A zahlcení spojovacího prostředku i jeho dlouhodobé vysílání je přímým podnětem ke snazšímu zjištění i následnému zaručení, nebo zničení.

Soudobá činnost se vyznačuje hromadným nasazením spojovacích prostředků různého druhu na jednom místě velení. To výrazně zvyšuje možnost zarušení nepřitelem i vzájemného rušení vlastními radioelektronickými prostředky. Jednou z pasívních metod boje proti těmto negativním jevům je maximálně krátká doba provozu spojovacích prostředků. Znamená to vysílat co nejstručnější zprávy a dlouhé zprávy předávat jinými prostředky. Tím se uvolní prostor pro přímé řízení a zabezpečení bojové činnosti jako celku.

Další opatření, jakými jsou znalost zásad provozu na spojovacích prostředcích, bezpečnost spojení, jeho dodržování funkcionáři, jsou výraznou posilou životnosti jednotlivých spojů spojovacích soustav, zejména na nižších velitelských stupních.

Omezení počtů funkcionářů, kteří mohou vést hovory rádiovými i ostatními spojovacími prostředky rovněž výrazně zkvalitní průběh předávání zpráv. K tomu nezbytně patří i jednoznačná kázeň v rádiových sítích a na rádiových směrech pro přímé řízení boje na stupni svazku a níže.

Je nezbytné organizovat všemi velitelskými stupni přesně zaměřenou kontrolní činnost a vyvozovat důsledky proti těm, kteří se opakovaně dopouštějí porušování zásad utajení velení i požadavků bezpečnosti spojení.

Je nutné, aby veškerým sankcím nutně předcházela opatření, která by vyčerpávajícím způsobem seznámila funkcionáře se všemi zásadami, činnostmi, jež bezpečnost utajeného i neutajeného spojení vyžaduje.

Vedle funkcionářů služby bezpečnosti spojení a spojovacích funkcionářů, kterým tato činnost vyplývá z funkční náplně, by měli mít (především v oblasti znalostí zásad provozu a při praktickém používání spojovacích prostředků) rozhodující roli i funkcionáři útvarů druhů vojsk. **Úspěšnost velení je a bude i nadále záviset i na spolehlivém a bezpečném spojení.**

De SH. 138
